

**Hannu Salmi:**

## **KÄVIKÖ RICHARD WAGNER IMATRALLA VUONNA 1863?**

Syyskuun 2. päivänä 1863 todennäköisesti porvoolainen matkailija, yksi monista Imatran kosken kuohujen houkuttelemista kävijöistä löysi kosken alapaviljongin pilareihin ja välikattoon kirjoitettujen lukuisien viestien ja tunteenpurkausten joukosta ranskankielisen lyijykynäkaiverruksen, joka kokonaisuudessaan oli seuraavanlainen:

Je pars pour l'Allemagne. Adieu, charmant pays! Adieu Russes hien aimés, noble et intelligent nation! Vous seulcs avcz su apprecier ma musique divinc; vous seuls avez applaudi mes creations sublimes, pendant que Paris, ce centre de l'ignorance les sifflait!... Pour vous rccompenser, chers Sarmathes mélomancs, je jure dcvant ce torrcent, de composer un opera, dont les héros principal sera l'Imatra; les autres rôles seront remplis par les rochers, les sapins, les poissons, etc.... Peut-etre trouverai-je utile de mettre aussi en scene un homme - mais ce point n'est pas encore decidé.

Richard Wagner.<sup>1</sup>

Tämä kaiverrus julkaistiin ensimmäisen kerran ruotsiksi Borgå Bladet -lehdessä 3. joulukuuta 1863. Alkukielisenä, ranskaksi sen julkaisi Åbo Underrättelser kuusi vuotta myöhemmin, 14. elokuuta 1869, jolloin lehden toimittaja tarkasti tekstin sisällön.<sup>2</sup> Koska julkaistut tekstit ovat sisällöllisesti identtiset, on syytä olettaa, että ranskankielinen kirjoitus on alkuperäisen mukainen. Itse paviljonki on valitettavasti tuhoutunut, eikä kaiverruksen ulkoasusta tiettävästi ole säilynyt valokuvaa tai muuta tarkkaa jäljennöstä.

Kertomukset Wagnerin Imatran vierailusta jatkuivat Suomessa kiivaina vuonna 1869, jolloin liikkui huhu, että Wagner oli valmistelemassa Imatranimistä oopperaa, ts. teosta, jonka säveltämistä hän oli seinäkirjoituksessa luvannut. Useat sanomalehdet uutisoivat tämän huhun tosiasiassa. Sven Hirnin mukaan uutinen esiintyy ensimmäisen kerran 24. heinäkuuta 1869 ruotsalaisessa Ny Illustrerad Tidningissä, jossa kirjoitettiin, että

"Imatra är namnet på Wagners nyaste opera".<sup>3</sup> Tämä käsitys tulee esille jopa suomalaisen säveltäjän ja musiikkipedagogin Martin Wegeliuksen kirjeenvaihdossa.<sup>4</sup> Wegelius oli Wagnerin tunnetuimpia puolestapuhujia Suomessa: hän osallistui mm. ensimmäisiin Bayreuthin oopperajuhliin ja teki Suomessa tunnetuksi Wagnerin taideteoreettisia ajatuksia.<sup>5</sup>

Sanomalehtiutisoinnissa ei kyseenalaistettu Imatra-oopperan mahdollisuutta eikä kuusi vuotta aiemmin löydetyn kaiverruksen aitoutta. Tätä kuvastaa esimerkiksi Åbo Underrättelser -lehden toimittajan pettymys, kun hän huomaa, kuinka itsekkäitä suuren taiteilijan ajatukset olivat olleet Imatran kosken partaalla:

Ej ens vid Imatra kunde han glömma sin sårade egenkärlek och en af naturens mest sublimescener föreföll honom endast såsom en opera libretto lämplig till underlag för hans egna "sublima skapelser", för en opera, som han svär att komponera till belöning för det smicker honom i Petersburg kommit till del! - En opera, som kommit till världen på grund af sådana motiver, måste verkligen innehålla "gudomlig musik"!<sup>6</sup>

Loppukesällä 1869 katkesi Wagnerin Imatra-kytkennän uutisointi yhtä mystisesti kuin oli alkanutkin. On mielenkiintoista, että vuosisadan lopun ja 1900-luvun alun tunnetuimmissa suomalaisissa Wagner-kirjoituksissa asiasta vaietaan täydellisesti. Teoksessaan 'Hufvuddragen af den västerländska musikens historia från den kristna tidens början till våra dagar' (1891-93) Martin Wegelius ei mainitse Imatraa sanallakaan.<sup>7</sup> Asiasta vaikennee myös ensimmäinen suomalainen Wagner-biografi Bruno Nurmi.<sup>8</sup>

## **Mahdollisuus ja todellisuus**

Richard Wagnerin omasta jäämistöstä ei löydy tietoja oletetusta Imatran vierailusta, ei hänen omaelämäkerrastaan eikä kirjeenvaihdostaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei vierailu olisi ollut mahdollinen. Wagner oli vierailut Venäjällä helmi-huhtikuussa 1863. Saavuttuaan Pietariin helmi-maaliskuun vaihteessa hän oli todennäköisesti erittäin kiireinen: edessä oli kolme tärkeää konserttia, 3., 10. ja 16. maaliskuuta. Viimeisen konsertin jälkeen hän matkusti heti kohti Moskovaa ja kaiken lisäksi vilustui.

Moskovassa hän johti niin ikään kolme konserttia, minkä jälkeen hän palasi Pietariin huhtikuun alussa. Tällä kertaa Wagner johti vain kaksi konserttia ja esitelmöi omista oopperasuunnitelmistaan. Alkuperäisten kaavailujen mukaan hänen piti viipyä Pietarissa vain viikon, mutta lopulta oleskelu venyi kahden viikon mittaiseksi. Takaisin Saksaan hän lähti vasta 24. huhtikuuta.<sup>9</sup>

Huhtikuun kahden ensimmäisen viikon aikana Wagner olisi siis voinut tehdä matkan kuuluisan kosken äärelle. Imatra oli silloisen autonomisen Suomen suurimpia nähtävyyksiä, jonne Pietarista oli hyvät yhteydet. Imatra miellettiin suurkaupungin ympäristöön kuuluvaksi nähtävyydeksi. Jos tultiin kauempaa Pietariin, harkittiin varmasti myös Imatralla käyntiä.<sup>10</sup> Muistelmissaan - niin kuin muissakaan kirjoituksissaan - Wagner ei tällaisesta matkasta kerro." Elämänsä aikana hän kirjoitti noin 8000 kirjettä, ja hänen kirjeenvaihtonsa kuuluu aikakauden laajimpiin. Olisi hämmästyttävää, jos hän olisi vaiennut vierailusta täysin, vaikka kaiverruksen mukaan luonnonnähtävyyden vaikutus olikin suuri. Ainoaksi todisteeksi Wagnerin oletetusta vierailusta jää alapaviljongin kaiverrus.

Ongelmaa käsitteli ensimmäisen kerran Tauno Silvonen Musiikkitietolehdessä vuonna 1936. Hän esitteli aiheen sanomalehti uutisointia vuosina 1863 ja 1869, muttei osannut ratkaista kysymystä suuntaan tai toiseen. Hänen artikkelinsa päättyy retoriseen kysymykseen: "Onko Imatran paviljongin mukana lahonnut kirjoitelma todella ollut itse kuulun mestarin kynästä lähtöisin vaiko vain jonkun kunnottoman julkeata pilantekoa suuren taiteilijan inhimillisistä heikkouksista?"<sup>12</sup> Sven Hirn nosti ongelman uudelleen esiin vuonna 1958 valmistuneessa väitöskirjassaan 'Imatra som naturesevårdhet'. Lyhyen katsauksen jälkeen hän päätyi pitämään kaiverrusta pilana ja perusti kritiikkinsä sääolosuhteisiin ja tekstin outoon kieliasuun, ranskaan.<sup>13</sup> Seppo Heikinheimo elvytti asian vielä vuonna 1984 Helsingin Sanomien palstoilla tuomalla esiin Bayreuthin Wagner-museon näkemyksiä asiasta ja korostamalla samalla, että mahdollisuus vierailuun oli olemassa. Wagner-museon johtajan tohtori Manfred Egerin mukaan Wagnerin vaikenemiselle Imatran vierailusta saattaisi olla selityksenä se, että hän oli käynyt paikalla jonkin pietarilaisen ruhtinattaren seurassa. Wagner saneli muistelmansa tulevalle vaimolleen Cosimalle, eikä ehkä halunnut paljastaa naisseikkailujaan.<sup>14</sup> Tämä näkemys tuntuu kovin hypoteettiselta, sillä ei ole mitään syytä, miksi Wagner olisi vaiennut niin täydellisesti esimerkiksi kirjeenvaihdossaan sekä vierailusta että mahdollisista Imatra-ooppera suunnitelmistaan.

Tärkeää on kuitenkin se, ettei Wagnerin Imatran vierailun mahdollisuuden todistaminen osoita, että hän olisi todella käynyt Suomen puolella. Heikinheimon peräänkuuluttama selvitys Kannaksen kelirikotilanteesta keväällä 1863 ei Wagner-tutkijaa paljontaan auttaisi. Koska vierailusta on vain yksi lähde, on kysyttävä: onko tämä lähde niin luotettava, että olisi syytä tarkistaa käsitystämme Wagnerin elämänhistoriasta?

### **"Chers Sarmathes mélomanes..."**

Vaikka emme tietäisikään mitään Wagnerin omasta kirjallisesta jäämistöstä ja sen Suomi-viittauksista, antaa jo kaiverruksen sisältö aiheen epäillä lähteen luotettavuutta. Hirn kummasteli, miksi teksti on kirjoitettu ranskaksi; olihan Wagner itse kiireestä kantapäähän saksalaisen kulttuurin puolestapuhuja.<sup>15</sup> Vaikka kirjoittaja haukkuukin ranskalaisia, on muistettava, että pietarilaisten aristokraattien piirissä kommunikointi tapahtui usein ranskaksi. Pietarissa ja Moskovassa vieraillessaan Wagner keskusteli ennen kaikkea aristokraattien kanssa, joten on mahdollista, että hän olisi tämän vuoksi myös kirjoittanut kaiverruksen kielellä, jota ymmärrettiin.<sup>16</sup> Kieli ei siis ole riittävä peruste aitouden epäilemiseen.

Hirn ja Heikinheimo eivät kumpikaan ole puuttuneet kaiverruksen sisältöön. Sisäinen lähdekritiikki on tässä tapauksessa erityisen keskeistä: kaiverruksen ulkoisesta muodosta ei valitettavasti enää voi saada vahvistusta käsityksille (koska paviljonki on tuhoutunut). Kaiverrus sisältää tärkeän elämänhistoriallisen kiinnostuksen kohdan, nimittäin viittauksen siihen, miten pariisilaiset vihelsivät Wagnerin teoksille. Tämä kuuluisa vihellys-konsertti oli sattunut kaksi vuotta aikaisemmin, 13. maaliskuuta 1861, jolloin Tannhäuserin esitys Pariisissa oli ollut täydellinen fiasko. Tästä esityksestään Baudelaire kirjoitti tunnetun esseensä "Richard Wagner et Tannhaeuser a Paris".<sup>17</sup> On äärimmäisen epätodennäköistä, että Wagner olisi Imatran partaalla muistellut kahden vuoden takaista katastrofia, varsinkin kun hän oli juuri tehnyt menestyksekkään konserttikiertueen Euroopassa ja pistäytynyt mm. Pariisissa vuodenvaihteessa 1861-62. Vaikka Wagner usein pilkkasikin ranskalaisia, joulukuussa 1861 ja tammikuussa 1862 Pariisissa kirjoitetut kirjeet osoittavat, että Tannhäuserin esityksen epäonnistuminen oli jo hälventynyt hänen mielestään.

Kaiverruksen syntyajan ja Pariisin Tannhäuserin välinen ajallinen etäisyys on erityisen mielenkiintoista. Alapaviljongin kaiverruksessa ei ole päiväystä, mutta on tietenkin oletettavissa, että se kirjoitettu aikaisintaan maaliskuussa 1861 (koska siinä viitataan Tannhäuserin esitykseen) mutta kuitenkin ennen syyskuuta 1863 (jolloin kaiverruksen ensimmäinen julkaisija sen löysi). Jos ajattelemme Wagnerin sen kirjoittaneen, ainoa mahdollisuus on todellakin maaliskuun huhtikuun 1863. Vuosien 1861-62 aikana hän ei käynyt lähelläkään Suomea tai Venäjää. Jos kirjoittaja on joku muu kuin Wagner, teksti on syntynyt maaliskuun 1863 (koska kirjoittajalla on tieto Wagnerin menestyksestä Venäjällä) ja syyskuun 1863 välisenä aikana.

Olisiko Wagner saanut Pariisissa 1861 loukatulle itsetunnolleen hyvitystä vasta Venäjällä kaksi vuotta myöhemmin ja vielä siinä määrin, että hän olisi luvannut säveltää oopperan aihepiiristä, joka ei lainkaan sopinut hänen musiikillisiin yleistavoitteisiinsa? Ensinnäkään muusta Wagneria käsittelevästä lähdeaineistosta ei löydy merkkejä siitä, että hän olisi kärsinyt Tannhäuserin fiaskosta vielä vuonna 1863. Toiseksi Wagnerin säveltämistapaan ei kuulunut luoda teoksiaan hetkellisen inspiraation vallassa.<sup>18</sup> Kesäkuun 1. päivänä 1864 Wagner kirjoitti ystävälleen Hans von Bulowille suunnitelman, johon hän sijoitti koko tulevan tuotantonsa ja myös kuolinhetkensä: jo varhain hän siis tiesi, mitä hän halusi säveltää - ja kun urakka olisi suoritettu, hän voisi väistyä ajallisesta elämästä.<sup>11</sup> Olisi hyvin yllättävää, jos Wagner olisi saanut ajatuksen oopperan säveltämisestä paviljonkitekstin mukaisesti.

Voidaan olettaa, että Imatralla käynyt nimimerkki "Richard Wagner" ei ole ollut tarkkaan selvillä Wagnerin luomistyön menetelmistä eikä ole tiennyt Pariisin fiaskon tapahtuneen jo kaksi vuotta aikaisemmin, koska hän kirjoittaa "pendant que Paris...". On mahdollista, että Wagnerin Pietarin vierailun yhteydessä lehdistössä tai keskusteluissa on noussut esille tietoja säveltäjän edesottamuksista ja menestyksestä maailmalla. Kirjoittaja on luullut Pariisin tapahtumien olevan välitöntä menneisyyttä.

Mielenkiintoista on myös, että kaiverrus on osoitettu nimenomaan venäläisille, "jalolle ja älykkäälle kansakunnalle". Imatran koski näyttää olevan kirjoittajalle osa venäläistä luontoa, vaikka 1860-luvulla monet matkustajat näkivät kosken ennen kaikkea suomalaisena nähtävyytenä. On mahdollista, että ranskantaitoinen raapustelija onkin ollut - ainakin jossain määrin - panslavisti, pietarilainen aristokraatti, joka on tiennyt Wagnerin vierailleen Venäjällä ja joka on mahdollisesti kuullut tämän musiikkia ja innostuneena kirjoittanut oodin oman kansansa ylistykseksi. Samalla hän ei ole voinut vastustaa kiusausta ironisoida Wagnerin omahyväisyyttä: hän

laittaa Wagnerinsa korostamaan taiteensa "ylevyyttä" ja "jumalallisuutta". Ennen lähtöään Saksaan Wagner esitelmöi Pietarissa tulevista oopperasuunnitelmistaan ja kertoi varmasti myös vireillä olevasta 'Nibelungein sormus' -hankkeesta: oopperatetralogian libreton ensipainoshan oli juuri samanaikaisesti painossa ja tuli ulos myöhemmin keväällä.<sup>20</sup> Olisiko siis kaiverruksen kirjoittaja saanut idean Imatra-aiheisesta oopperasta kuultuaan Wagnerin suunnittelevan tetralogian aloitusopperaksi 'vesistöaiheista' teosta Reininkulta (Das Rheingold)? Tämä pilailu Wagnerin kustannuksella johti – niin kuin on todettu – väärinkäsitykseen, joka uutisoitiin suomalaisissa sanomalehdissä heinäelokuussa 1869. Ehkä Imatra-oopperan esiinnousu kuusi vuotta kaiverruksen synnyn jälkeen voisi johtua siitä, että lehdistölle oli tullut tietoja saman vuoden syyskuussa Münchenissä kantaesitettävästä oopperasta: Reininkulta nimittäin tuotiin näyttämölle ensimmäisen kerran juuri tuolloin, 22. syyskuuta 1869.<sup>21</sup> Tieto tulossa olevasta uutuudesta ja tieto Imatran kaiverruksesta yhtyivät vilpittömäksi uutisankaksi. Kun myöhemmin syksyllä vahvistui tieto, että ooppera olikin nimeltään Reininkulta eikä Imatra, suomalaiset lukijat ja Wagner-entusiastit varmaankin ymmärsivät, ettei Imatran kaiverrukseen ollut luottamista. Siksi Martin Wegelius ja Bruno Nurmi vaikenivat koko asiasta.

Kaiverruksen luotettavuutta nakertaa tietenkin eniten sen ironinen sävy. Wagnerin persoonaan kohdistuvaa pilailua lienee se, että germaanisuudestaan tunnetuksi tullut säveltäjä kutsuu venäläisiä nimityksellä "chers Sarmathes melomanes". Sarmaatithan olivat skyyttiensukuinen pohjoisiranilainen paimentolaiskansaa, joka eli Mustan meren pohjoispuolella. Myöhemmin sarmaatit osallistuivat mm. markomannisotiin ja liittyivät germaanien kansainvaellusjoukkoihin. Sarmaatti-nimitys laajeni kuitenkin merkitemään paljon suurempaa kansaa ja maantieteellistä aluetta. Sarmaateiksi kutsuttiin usein yleensä itäeurooppalaisia (slaavilaisia) kansoja. Tämän käsityksen juuret löytyvät jo vuodelta 150 jKr., jolloin Ptolemaios kutsui kartassaan Veikseliltä Volgaan ulottuvaa aluetta Sarmatiaksi. Pohjoisessa Sarmatia ulottui Suomenlahteen asti.<sup>22</sup> Itä-Eurooppaan sarmaatit liittyvät myös siten, että Puolassa oli jo 1600-luvulla levinnyt poliittinen aatesuuntaus sarmatismi, jonka lähtökohtana oli ajatus, että aatelisto oli sarmatialaista alkuperää. Aatesuuntaus kytkeytyi puolalaisen aateliston valtapyrkimyksiin ja heijastui aina käytöstapoihin ja pukeutumiseen asti.<sup>23</sup>

Venäläisten kutsuminen sarmaateiksi ei sinänsä välttämättä sisällä arvovarausta, sillä sanaa käytettiin yleisesti slaavilaisuuden merkityksessä. Toisaalta ilmaus voidaan tulkita metaforaksi, jonka tehtävä voisi olla

Wagnerin menneisyysorientaation ja korostuneen germaanisuuden pilkka. Ei pidä unohtaa, että todelliset sarmaatit lopulta sulautuivat germaaneihin. Jos ajattelemme edelleen sarmaattisuuden Puolassa saamaa erikoismerkitystä, yhdistelmä "Sarmathes melomanes" voisi sisältää tietynlaista ironiaa, sillä Puolan sarmaatit olivat tunnettuja askeettisesta elämäntavasta. Arvoitukseksi kuitenkin jää, missä määrin keväällä 1863, jolloin Puolassa puhjennut kapina nujerrettiin ja venäläistämistoimenpiteet alkoivat, sarmaattien ymmärrettiin liittyvän puolalaisiin, venäläisiin tai yleensä slaavilaisiin. Millaisia eroja oli sarmaatti-sanatulkinnassa vuonna 1863 Saksassa ja Venäjällä?

Wagnerin omassa kirjallisessa jäämistöössä ei vuoden 1863 tienoilla juurikaan esiinny sarmaatti-sanaa. Sen sijaan hän puhuu esimerkiksi syyskuussa 1864 Ludwig II:lle kirjoittamassaan päiväkirjassa useaan otteeseen slaavilaisista kansoista.<sup>24</sup> Wagnerin Itä-Euroopan kansoista käyttämä yleisnimitys oli 'slaavi', ei 'sarmaatti'. Todennäköistä onkin, että vuoden 1863 tienoilla nimitys 'slaavilaiset kansat' oli jo vakiintumassa ja sarmaatti-sanaa käytettiin vain silloin, kun haluttiin antaa tekstille vanhahtavaa tai ironista sävyä. Jos Wagner todella olisi Imatran kaiverruksen todellinen kirjoittaja, hän oli siis pilailnut venäläisten kustannuksella. Tämän tuntuisi kuitenkin hyvin epätodennäköiseltä, kun ajattelemme, että hän itse asiassa oli hyvin kiitollinen venäläisille kokemastaan ymmärtämyksestä.

Vahvan ironiselta vaikuttaa kaiverruksessa vielä se, että Wagner säveltäisi oopperan, jonka pääroolissa on luonto eikä ihmisääntä kuultaisi lainkaan. On muistettava, että 1860-luvulla Wagner edusti moderneinta musiikkikäsitystä: hän oli poistamassa 'kokonaistaideteoksistaan' vanhan numero-oopperan laulajakeskeisyyden ja tekemässä tekstuuria, jossa ihmisääni oli vain yksi instrumentti. Voisiko ajatus Imatra-oopperasta pilailla juuri tämän modernin oopperakäsityksen kustannuksella?

Jos pohdimme vielä paviljonkikaiverruksen todennäköisintä syntyäaikaa, Hirnin ja Heikinheimon 'säähavainnot' voivat olla keskeisiäkin. On nimittäin luultavaa, ettei teksti ole syntynyt huhtikuussa 1863, vaan hieman myöhemmin, Wagnerin Venäjän vierailun jälkeen, jolloin olosuhteet kosken katseluun olivat paremmat. Sekä Hirn että Heikinheimo toteavatkin, että Wagnerin oletettu vierailu sijoittuu pahimpaan kelirikko aikaan, eivätkä olosuhteet – kosken näyttävyden kannalta – olleet suotuisia vähäisen vesimäärän vuoksi. On kuitenkin tärkeää huomata, että kirjoittaja aloittaa tekstinsä jäähyväisillä ja ajoittaa siis sanat tietoisesti Wagnerin lähtöön Venäjältä (24.4.1863): hän haluaa antaa vaikutelman, että Wagner on

kirjoittanut tekstin vain hieman ennen kotimatkaansa. Kirjoittajan on siis täytynyt melko tarkasti tietää Wagnerin suunnitelmat. Näin ollen hän tuskin on kaivertanut tekstiä kovin kauaa Wagnerin todellisen lähdön jälkeen: mitä myöhemmin oikeasta ajankohdasta kirjoittaminen on tapahtunut, sitä suurempi on paljastumisen vaara ollut. Ensimmäinen todennettavissa oleva havainto kaiverruksesta on vasta niinkin myöhään kuin saman vuoden syyskuulta. Se, ettei teksti löytynyt aiemmin, on toisaalta ymmärrettävää, koska paviiljonki oli täynnä erilaisia viestejä.

### **Lähde wagnerismin tutkimukselle**

Koska Wagnerin nimiin laitettu kaiverrus on ainoa toistaiseksi löytynyt 'todiste' Imatran vierailusta ja koska tämä todiste kiistattomasti näyttää aikalaisväärännökseltä, ei ole aihetta katsoa, että säveltäjä olisi Venäjän matkansa yhteydessä käynyt muualla kuin Pietarissa ja Moskovassa. Imatran kosken alapaviiljongin kaiverrus oli vain yksi lukemattomista kirjallisista käyntikorteista.

Sen sijaan kiinnostavaa on pohtia, kuka kirjoituksen viime kädessä on kirjoittanut ja mitä se kertoo Wagnerin vastaanotosta Venäjällä. Se, ettei teksti ole Richard Wagnerin kirjoittama, ei tarkoita, että se olisi historiallisesti arvoton: teksti, niin kuin sen aiheuttama uutisointikin, ovat osa suomalaisen wagnerismin historiaa, dokumentteja siitä, miten Richard Wagnerin teoksiin ja persoonaan on Suomessa (ja tietysti myös Venäjällä) suhtauduttu.

Kun Richard Wagner 24. huhtikuuta 1863 suuntasi matkansa jälleen kohti Saksaa, hänellä oli mielessään palata takaisin mahdollisimman pian. Suurruhtinatar Helena Pawlowna oli ehdottanut Wagnerille jokavuotista vierailua Pietarissa.<sup>25</sup> Wagner hyväksyi ajatuksen, mutta luopui siitä nopeasti saatuaan seuraavana vuonna mesenaatikseen Baijerin nuoren kuninkaan Ludwig II:n. Venäjälle Wagneria olisivat houkuttelleet ennen muuta ruhtinaalliset palkkiot, sillä Pietarissa ja Moskovassa pitämistään konserteista hän sai siihenastisen uransa suurimmat rahat, yhteensä 7000 taaleria.<sup>26</sup> Jos Wagnerin säännölliset vierailut olisivat toteutuneet, hän olisi ehkä lopulta käynyt Imatralla - jättämässä autenttisen seinäkaiverruksen.



Elämänsä aikana Richard Wagnerilla ei juuri ollut kontakteja Suomeen. Tietävästi ainoa suomalainen, jonka hän henkilökohtaisesti tapasi oli saksalaissyntyinen säveltäjä ja pedagogi Richard Faltin, joka vieraili Wagnerin kotona Villa Wahnfriedissä Bayreuthin ensimmäisten oopperajuhlien aikana elokuussa 1876. Kun Faltin kertoi, että Suomessa oli tehty vasta heikkoja yrityksiä Wagnerin teosten esittämiseksi, tämä vastasi lakonisesti: "Ach! kommen Sie lieber nach Bayreuth. Es freut mich aber sehr, daß es auch dort oben Leute giebt, die meine Musik gern haben."<sup>27</sup>

Vaikka kontaktit Suomeen jäivätkin vähäisiksi, on silti eräs yhteys olemassa Imatran ja Wagnerin välillä. Bayreuthin ensimmäisillä oopperajuhlilla vieraili sattumoisin myös Brasilian keisari Dom Pedro II, joka Wagner-nautintonsa jälkeen suuntasi kulkunsa pohjoiseen - tietenkin Imatralle.<sup>28</sup>

Kirjoittaja on turkulainen historiantutkija,

#### **Viitteet:**

Kiitokset Jukka Sarjalalle, jonka kanssa käydyt keskustelut ovat auttaneet artikkelin hahmottumista.

1. Lähden Saksaan. Hyvästi, hurmaava maa! Hyvästi rakastettavat venäläiset, jalo ja älykäs kansa! Vain te olette arvostaneet jumalallista musiikkiani; vain te olette osoittaneet suosiotanne yleville luomuksilleni, sillä aikaa kun Pariisi, tuo tietämättömyyden keskus, vihelsi niille!... Palkitakseni Teidät, rakkaat musiikkia rakastavat sarmaatit, vannon tämän kosken äärellä, että sävellän oopperan, jonka päähenkilö on Imatra; muut roolit täytetään kallioilla, kuusilla, kaloilla, jne.... Ehkä katson tarpeelliseksi asettaa näyttämölle myös ihmisen - mutta tätä asiaa ei vielä ole päätetty.

Richard Wagner.

2. Ks. lähemmin Sven Hirn: Imatra som natursevärdhet till och med 1870. En reselitterär undersökning med lokalthistorisk begränsning. Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk utgifna af finska vetenskaps-societeten H. 102. Helsingfors 1958, s.161.

3. Hirn 1958, s. 161-162. Ilmeisesti Åbo Underrättelser -lehden toimittaja, joka 14. elokuuta 1869 julkaisi uutisen Imatran koskelta löytyvästä seinäkirjoituksesta, on lukenut juuri Hirnin jäljittämää ruotsalaista lehteä. AU aloittaa oman uutisensa:

- "Apropos musik, så läste vi nyligen en notis att Richard Wagner komponerat en opera vid namn 'Imatra'." Ks. lähemmin Aho Underrättelser 14.8.1869.
4. Hirn 1958, s. 282.
  5. Ks. lähemmin Hannu Salmi: "Richard Wagner Suomessa. Suomalaisen Wagner-reseption mahdollisuudet 1800-luvulla", Faravid 14/1990, s. 143-168.
  6. Åbo Underrättelser 14.8.1869.
  7. Ks. lähemmin Martin Wegelius: Länsimaisen musiikin historia pääpiirteissään kristinuskon alkuajoista meidän päiviimme. Suomentanut Axel Törnudd. Helsinki 1904.
  8. Bruno Nurmi: Richard Wagner. Merkkimiehiä, elämäkertasarja. Toimittaneet Yrjö Hirn ja Kaarle Krohn. Porvoo 1923.
  9. Ks. esim. Martin Gregor-Dellin: Richard Wagner. Sein Leben, sein Werk, sein Jahrhundert. München 1980, s. 508-509; Curt von Westernhagen: Wagner. Zweite, überarbeitete und ergänzte Auflage. Freiburg 1979, s. 304-305.
  10. Ks. esim. I.A. Gontsharov: Herra Oblomov. Romaani maaorjuuden ajoilta. Venäjänkielestä suomentanut Ilmari Calamnius-Kianto. Porvoo 1908, s. 332-333.
  11. Richard Wagner: Mein Leben. Hrsg. von Martin Gregor-Dellin. Vollständige, kommentierte Ausgabe. München 1963, s. 727-736.
  12. Tauno Silvonen: "Onko Richard Wagner käynyt Suomessa", Musiikkitieto 9-10/1936, s. 150-151. Huom. otsikossa säveltäjän nimi on ilmeisesti vahingossa kirjoitettu virheellisesti.
  13. Hirn 1958, s. 161-162.
  14. Seppo Heikinheimo: "Kävikö Wagner Imatralla?", Helsingin Sanomat 9.12.1984.
  15. Hirn 1958, s. 161.
  16. Ks. esim. Wagner 1963, s. 730.
  17. Revue européenne 1.4.1861.
  18. Hannu Salmi: "Arkinen genius vai nerokas käsityöläinen? Richard Wagnerin työmenetelmät ja -suunnitelmat", teoksessa: Arjen merkit. Arki, taide ja tutkimus. Helsinki 1991, s. 267-273.
  19. Wagnerin kirje Hans von Bülowille 1.6.1864, teoksessa Richard Wagner: Briefe 1830-1883. Hrsg. von Werner Otto. Berlin 1986, s. 266. Saman suunnitelman Wagner esitti Baijerin kuninkaalle Ludwig II:lle tammikuussa 1865.
  20. Richard Wagner: Der Ring des Nibelungen. Ein Bühnenfestspiel für drei Tage und einen Vorabend. Verlagsbuchhandlung von J.J. Weber, Leipzig 1863.
  21. Ks. lähemmin Richard-Wagner-Handbuch. Unter Mitarbeit zahlreicher Fachwissenschaftler herausgegeben von Ulrich Müller und Peter Wapnewski. Stuttgart 1986, s. 832.
  22. Der Große Brockhaus. Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden. Fünfzehnte, völlig neubearbeitete Auflage von Brockhaus' Konversations-Lexikon. Sechszehnter Band. Leipzig 1933, s. 454.

23. W.J. Rose: "Social Life before the Partitions", The Cambridge History of Poland. Vol. 2: From Augustus II to Pilsudski (1697-1935). Edited by W.F. Reddaway, J.H. Penson, O. Halecki, R. Dyboski. Cambridge 1951, s. 80-87.
24. Ks. esim. König Ludwig II. und Richard Wagner. Briefwechsel. Mit vielen anderen Urkunden in vier Bänden herausgegeben vom Wittelsbacher Ausgleichsfonds und von Winifred Wagner. Bearbeitet von Otto Strobel. Vierter Band: Ergänzende Urkunden. Karlsruhe 1936, s. 19.
25. Gregor-Dellin 1980, s. 509.
26. Guy de Pourtales: Richard Wagner. Mensch und Meister. Aus dem Französischen übersetzt von Dr. Anton Mayer. Leipzig s.a., s. 382.
27. Richard Faltin: "En soiré hos Richard Wagner", Finsk musikrevy 7/1905, s. 123. Ks. myös Salmi 1990, s. 148-155.
28. Sven Hirn: Imatran tarina. Matkailuhistoriamme valtäväylältä. Kanta-Imatra Seuran julkaisu n:o 3. Imatra 1978, s 81-83.